

AMİSOS / AMISOS

Cilt/ Volume 7, Sayı/ Issue 12 (Haziran/ June 2022), ss./ pp. 199-207
ISSN: 2587-2222 / e-ISSN: 2587-2230
DOI: 10.48122/amisos.1035139

Özgün Makale / Original Article

Geliş Tarihi/ Received: 11. 12. 2021
Kabul Tarihi/ Accepted: 02. 03. 2022

JOHN RUSKİN VE YEDİ YOL GÖSTERİCİ IŞIKTAN "BELLEK"

JOHN RUSKIN AND "THE MEMORY" FROM THE SEVEN LAMPS

Güneş ÜNAL*

Öz

John Ruskin, günümüzde anti-restorasyon ve konservasyon kavramlarıyla özdeşleşmiş, romantik olarak nitelendirilen bakış açısıyla da yaşadığı dönemden itibaren çok farklı kesimden övgü ve eleştiri toplamıştır. Ruskin'in eserlerini ve düşünce biçimini salt okuma ile anlamak mümkün değildir. İçine doğduğu aile ve çevre dahil, hayatındaki diğer her bir olay ve detay Ruskin'in bakış açısını, buna paralel olarak da eserlerini etkilemiştir. Eserleri sadece mimarlık ve koruma alanında değil, toplumsal konulardan mitoloji ve botaniğe kadar uzanan geniş yelpazesi ile 19. yüzyılın kültürel değişimine ışık tutmaktadır. Bu bağlamda Ruskin'in eserlerinden "Mimarlığın Yedi Yol Gösterici Işığı" ele alınmış ve altıncı ışık olan "bellek", konservasyon çatısı altında irdelenmiştir. Ardında bıraktığı değerli düşünce filizlerinin bugüne nasıl evrildiği ise ayrıca önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Konservasyon, Koruma, Mimari Koruma, John Ruskin, Restorasyon, Bellek, Mimarlığın Yedi Yol Gösterici Işığı.

Abstract

In today's world, John Ruskin is known with the notions anti-restoration and conservation. Also, with his point of view characterized as romantic, starting from his era to today, he had received numerous compliments and criticisms, people from different walk of life. It is not possible to understand Ruskin's work and way of thinking only by reading his publications. Every event and detail in his life including the environment that he had born in and his family, are effective on

* Şehir Plancısı – Mimar, Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Restorasyon Programı, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul/Türkiye. E-posta: unalg@itu.edu.tr
gunees.unal@gmail.com ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-3107-5614>

Ruskin's point of view and parallelly his works. His works shed light on the cultural change of the 19th century, not only in the field of architecture and conservation but also from the wide range of social subjects to mythology and botany. In this context, one of the Ruskin's most famous works, "The Seven Lamps of Architecture" was held and "memory" which is the sixth lamp, was examined within the framework of conservation. It is also important to see how his valuable thinking that he left behind has evolved to the present.

Keywords: Conservation, Architecture, Heritage, John Ruskin, Restoration, Memory, The Seven Lamps of Architecture.

John Ruskin, Hayatı ve Eserleri

John Ruskin 1819 yılında, resim sanatına ilgi duyan bir babanın ve muhafazakâr Protestan olan bir annenin tek çocuğu olarak, Londra'da dünyaya geldi. Hayat bakış açıları çeşitlilik gösteren aile bireyleri, Ruskin'in düşünce yapısı üzerinde oldukça büyük etkiye sahiptir. 1837'de, yani 18 yaşında dini eğitim alması için Oxford'daki bir yatılı okula gönderilmesiyle, Ruskin'in zihni uzun yıllar boyunca eserlerinde izlerinin görüleceği Hıristiyanlık ile yoğurulmaya başlamıştır. Ancak ondan beklenildiği şekilde din adamı olma yolunda ilerlemek yerine ilgisi doğaya, jeolojiye ve çizime yönelmiştir. 1842 yılında Oxford Christ Kilisesi'nden ayrılmış olsa da oradaki yılları, aslında ilerleyen zamanlarda görüleceği üzere Oxford ile devamlı ilişkinin ilk adımı olmuştur.

Diploma tezi olarak yazdığı ve ilk eseri olan "Modern Painters" 1843 yılında yayımlanmıştır. Joseph Mallord William Turner'ın resimlerine övgü niteliği taşıyan eseri oldukça ilgi çekmiş ve diğer ciltlerin yazımı için Ruskin'e yol göstermiştir. Bu çalışmasıyla Ruskin, modern resmi yorumlayarak ün kazanan ilk eleştirmen olma unvanını almıştır.¹ Turner'ın çalışmalarının Ruskin için bu kadar özel ve önemli olmasının sebebi ise, Ruskin'in "olguları olduğu gibi görebilmek" konusundaki hassasiyetidir.² Turner, tekniği ile "gerçeği" yenilikçi bir şekilde resmedebildiği ve bu Ruskin'e göre "yüce" bir gücün tasviri olduğu için - ki bunda da dini bir anlam vardır- oldukça kıymetlidir. İlerleyen yıllarda oldukça net görülecek gotik mimari hayranlığı da Ruskin'in bu sarsılmaz değerlerinden ortaya çıkmaktadır.

1845 yılında ilk defa tek başına çıktığı yedi aylık Avrupa, özellikle İtalya gezisinde Ruskin'in bakış açısı oldukça genişlemiş ve bu 1846 yılında yayımlanan "Modern Painters II" eserinde de genel Hıristiyan estetiği tasvirine evrilmiştir.

1848'de İskoçyalı Euphemia Gray (Effie) ile evliliği sancılı bir sürecin başlangıcı olmuştur.³ 1854'te boşanması ile birlikte düşünülebilecek bütün bu süreçte, Ruskin'in kişisel mutsuzlukları, karamsar bakış açısı eserlerinde ilk olarak, ufak da olsa görülmeye başlamıştır. Mimarının daha sosyal uygulamalarını inceleyebilmek için doğa tarihi ve resme olan kişisel merakından vazgeçmesi de bu dönemdedir. 1849 yılında "The Seven Lamps of Architecture" kitabını yayımlamıştır. Ruskin'in her zaman tutkun olarak nitelendirilebileceği gotik yapılara övgülerini içermektedir. Ancak sözü geçen karamsar bakış açısı, eserinin Avrupa'nın geçmiş sanatının ve mimarisinin başına gelenlere ilişkin üzüntülü bir cevap niteliği de taşımasıyla anlaşılmaktadır.

1851 yılında yayımladığı "The Stones of Venice" kitabı ise bir önceki gibi içerisinde övgüler barındırmasının yanı sıra, Ruskin'i tedirgin eden restorasyon ve bakımsızlık etkilerine bağlı olarak, yapılar için kayıt niteliği taşımaktadır. Bu yeni çalışması, Modern Painters eserinden daha teknik ve daha sistematik bir yapıya sahiptir. 1856'da "Modern Painters III"

¹ Leight 2000.

² Cosgrove 1979, 45.

³ Cooper 2010, 51.

eseri yayımlanmıştır. Diğer iki ciltten farklı olarak, edebiyat düşünceleri içeren daha geniş Avrupa kültürü vurgusu ve genişletilmiş dini fikirler içermektedir.⁴ Bu kitap serisinde görülmektedir ki, Ruskin'in ufku genişledikçe, modernite ve resme olan ilgisi azalmıştır.

1858 yılında Rose La Touche ile henüz Rose on yaşındayken tanışır ve ona ilerleyen yıllarda aşka dönüşecek bir hayranlık beslemektedir. Bu duyguları Ruskin'in her döneminde olduğu gibi eserlerine yansıyacaktır.

1860'ta "Modern Painters V" son cilt olarak yayımlanır ve bu seri, başlangıçtaki övgü dolu yazıların aksine daha karamsar ve hüsrana içerikli yazılar ile tamamlanmıştır. Bu son ciltte şöyle denmiştir;

*"Bir zamanlar güzel şeylerden keyifle bahsedebilirdim; sözlerimin anlaşıldığını düşünürdüm. Şimdi ise bunu yapamıyorum; çünkü bana öyle geliyor ki, kimsenin aldırış ettiği yok. İngiltere'de ya da yurt dışında her nereye baksam, her nereye seyahat etsem, insanların ellerinin uzanabildiği her yerde güzellikleri yok ettiklerini görüyorum. Öyle görünüyor ki büyük bir eve sahip olmaktan, ya da daha hızlı hareket edebilmekten başka bir arzuları ya da umutları yok. Dokunabildikleri, güzel ve kusursuz olan her noktayı kirletiyorlar."*⁵

1860 yılında "Unto This Last" yazı dizisi olarak Cornhill Dergisi'nde, iki yıl sonra da ciltli olarak yayımlanmıştır. İngiltere'nin dönüşmeye başladığı kapitalist düzen eleştirisi ve sosyalizm parçaları görülmektedir. Yazıldığı dönemde bazı argümanları düşmanlıkla karşılanmış olsa da, Ruskin bu eserin kariyerinin dönüm noktası olarak görmektedir. Hatta Mahatma Ghandi'nin Ruskin'e duyduğu hayranlığın çıkış noktası bu yazı dizisidir ve şöyle demiştir; *"Bu eseri okuduktan sonra onu Gujarati diline 'Sarvodaya' (herkesin refahı) olarak çevirdim. İnanıyorum ki, Ruskin'in bu harika kitabında benim derinden inandığım bazı düşüncelerimin yansımalarını keşfettim ve bu yüzden beni çok etkiledi ve hayatımı değiştirmemi sağladı."*⁶

1864 yılında Ruskin'in babasını kaybetmesi, ayak sesleri duyulan ruhsal problemlerin ve din ile ilgili çocukluğundan gelen net fikirlerin değişiminin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. 1865'te ise yedi yıl önce tanıştığı Rose'a karşı olan hislerine "Sesame and Lilies" adlı eserinde oldukça sık yer vermektedir. Diğer eserlerinden tamamen farklı bir şekilde Ruskin, alışılmışın dışında bir cinsiyet görüşüne değinmektedir. Bu görüşleri yazılmasından yüzyıllar sonra dahi, bu alandaki tartışmalarda değinilecek ve ilham alınacaktır.⁷

1869 yılında Yunan bilgelik tanrıçası Athena ve onunla ilgili mitler üzerine geniş kapsamlı bir çalışma olan "Queen of Air" kitabının yayımlanması, Ruskin'in din ile olan bağının eskisi kadar güçlü olmadığına bir işaret niteliğindedir. Çalışmalarının ilk yıllarında eserlerinde her zaman emarelerini gördüğümüz din kavramının git gide silikleşmesi, Modern Painters V kitabında açıkça belli olan mitlere duyduğu ilgi, bu zamana kadarkinden farklı bir dinsel arayış içinde olması, Rose'a duyduğu sevgi ve bütün bunların Ruskin'in bilincinde bir tanrıça figürü olarak ortaya çıkmış olmasının ürününün bu kitap olduğu düşünülmektedir. Muhafazakâr aileden dini eğitimler ile yetişmiş olan Ruskin'in bu dönemde düşüncelerini Deizm üzerinde yoğunlaştırıyor olması da geçirdiği dönüşümü ifade etmektedir. Diğer eserleriyle olan ortaklık ise Ruskin'in hiçbir zaman azalmamış olan doğa hayranlığıdır. Bu, 1872 yılında yayımlanan "The Eagle's Nest" eserinden de görülebilmektedir. Doğa ve ona ilişkin bilimsel çalışmaları üzerine yazdığı yazıların derlemesidir. Eserinde Oxford'daki bazı bilim insanlarının düşünce yapılarına karşı artan bir düşmanlıkla yaklaşmaktadır.

⁴ Ruskin 2004, 20.

⁵ Ruskin 2016, 19.

⁶ Ghandi-Ghandi 1927, 265.

⁷ Birch 2002.

Mimarlığın Yedi Yol Gösterici Işığı ve “Bellek”

John Ruskin'in döneminde ve günümüzde mimarlığa yepyeni bir bakış açısı kazandırdığı eseri koruma alanında da aynı şekilde büyük önem taşımaktadır. “The Seven Lamps of Architecture” ismindeki “lamp” kelimesi “nur” olarak çevrilebilir.¹¹ Yol gösterici olma özelliği taşımaktadırlar ve dini bir içeriği vardır. Ruskin'in İncil'den yaptığı kendi göndermelerine göre;

“Bu buyruklar sana çıra,

Öğretilenler sana ışıktır.

Eğitici uyarılar sana yaşam yolunu gösterir.” (Özdeyişler 6:23)

“Sözün adımlarım için çıra,

Yolum için ışıktır. (The Word is a ‘lamp’ unto my feet)” (Psalms 119:105)¹²

Ruskin'in düşünce yapısına göre -özellikle orta çağ yapıları için- bu ışıklar yedi tanedir ve yapıların iyi tasarlanmış olabilmeleri için her birine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yedi ışık; Sacrifice (kendini adama), Truth (doğruluk), Power (güç), Beauty (güzellik), Life (yaşam), Memory (bellek) ve Obedience (sadakat) olarak yer almaktadır. Kendini adama; yapının uzun ömürlü olması için mimarın orta çağ ustaları gibi kendini adayarak işini yapmasını ve eserleri hariç fani her şeyin silinip gideceğini ancak geride kendisine hayranlık duyulmasını sağlayacak tek şey olarak eserinin kalacağını vurgulamaktadır. Gerçeklik bölümünde, bina yapımında geleneksel işçiliğin önemini, taklitten uzak durulması çünkü yapının karakterinin bundan geldiğine dikkat çekmektedir. Güç kısmında, mimarın ana kaynak olarak kendisine belirlemesi gereken gücün doğada her haliyle var olduğunu ve mimarın bir ressam gibi bunu yansıtmaya gerektiğinden bahsetmektedir. Güzellikte ise temel olarak estetik ve güzellik kavramlarını gotik mimari ve beraberinde doğada bulan Ruskin, mimarın ihtiyaç duyduğu ilhamın ve estetik kurallarının yine doğada bulunacağına, bu durumun da kutsallığının, doğanın Tanrı'nın bir yansıması olmasından geldiğine dikkat çekmektedir. Yaşam bölümünde, mimarın ve ustanın elinden çıkan her eserin içinde bir hayat barındırdığını, yine Tanrı'nın içinde bulunması sebebiyle kutsal olduğunu, ancak seri üretim sonucu ortaya çıkan her şeyin değersiz ve “ölü” olduğunu anlatmaktadır. Bellek kavramının her bir kentin ve her bir yapının insan belleğinde yeri olduğuna ve bu sebeple kutsal, değiştirilemez olduğuna, yeni yapılacak eserin bu insan ve kent belleğinde yer edinebilecek kadar kıymetli olması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Son ışık olan sadakat kısmında ise, bu ışığın diğer tüm ışıkları kapsayıcı ve “taçlandırıcı” olma özelliğinden; doğaya, el işçiliğine ve Tanrı'ya olan sadakatin öneminden bahsetmektedir.¹³ Görüldüğü üzere her ışık birbirinden farklılık göstermekle beraber prensip olarak aslında iç içedir. Her biri farklı dönemlerdeki ve farklı düşünce yapılarındaki mimarlar için farklı seviyede “parlak” olabilir, ancak önemli olan tüm ışıkların bir arada kullanılmasıyla son ürünün oluşturulmasıdır.¹⁴

Bellek

Ruskin'in hayatında da oldukça büyük bir yere sahip olan hafıza kavramı, kendisinin mimari bakış açısında da aynı şekilde önemlidir. “Onsuz yaşayabiliriz, onsuz tapınabiliriz ama onsuz hatırlayamayız. İnsanın unutkanlığının iki güçlü fatihi vardır; şiir ve mimarlık.”¹⁵ Hatırlamanın ve hatırlanmanın insan yaşamı için ne kadar önemli ve elzem olduğuna vurgu

¹¹ Ersen 2010, 54.

¹² Ruskin 2009, 22.

¹³ Ruskin 1849.

¹⁴ Ballantyne 2015, 121.

¹⁵ Ruskin 1988, 233.

yaparken aynı zamanda bunu engelleyecek müdahalelerin ne kadar hatalı olduğuna kendi romantik diliyle değinmektedir. Ruskin'e göre bir evi kutsal kılan şey içinde yaşanılıyor ve her evin içindeki sunakla birlikte de Tanrı'nın o evde bir parçasının bulunuyor olmasındadır. Bundan yola çıkarak, gelecek kuşakların kendi ata yadigarı olan evlerine, ailelerine duydukları saygıdan ötürü dahi bir zarar vermemeleri gerektiğini savunmaktadır. Ruskin için bir yapının görkemi onun taşında veya altınında değil, yaşındadır.¹⁶ Bununla birlikte, Ruskin'e göre yapıya değer katan kavramlardan bir diğeri de onunla birlikte var olan, yanından geçen insanların izleridir. Bu da aslında yapının sahip olduğu belleği işaret etmekte ve somut olmayan miras, gömülü miras (embedded heritage) gibi kavramlar altında anılara büyük değer vermektedir.

Büyükölçeğe bağlı değer biçilmesi fikrinin modern gelişmeye ait olduğunu ve bir hikâye anlatan veya bir gerçeği betimleyen en kaba işin bile, en zengin ancak anlamsız işlerden çok daha üstün olduğunu savunduğu görülmektedir. Venedik'in en özenli mimari eseri olarak tanımladığı Palazzo Contarini-Fasan (Res. 2-3), Büyük Kanal'ın başında, üç katlı, ilk iki katında üç, diğerkatında ikişer pencere bulunan küçük ev, sadeliği ve gotik unsurlarıyla Ruskin'i kendine hayran bırakmıştır.¹⁷

Res. 2. Palazzo Contarini-Fasan, 1870 – 80

Res. 3. Palazzo Contarini-Fasan, 2010

Kuzey İtalya'da bulunan, 15. yüzyıl mimarisinin en ilginç eserlerinden biri addettiği Casa Pigafetta (Res. 4-5), birinci ve ikinci katında üçer pencere bulunan, üç katlı ve bu pencerelerdeki zengin çiçek işlemleriyle, merkezdeki balkonun açık kanatlarıyla bir kartal ve yan taraftaki balkonların da iki kenarından ikişer "griffin" (aslan vücutlu, kartal kanatlı ve kafalı mitolojik yaratık) ile desteklenmesi Ruskin'i etkilemiştir.¹⁸ Kendi değindiği bu iki

¹⁶ Ruskin 1988, 243.

¹⁷ Ruskin 1988, 237.

¹⁸ Ruskin, 1988, 23.

örnek, Ruskin'in mimarlığa bakış açısını ve gotik sanatlara karşı olan ilgisini oldukça iyi anlatır niteliktedir.

Res. 4. Casa Pigafetta, 1896

Res. 5. Casa Pigafetta, 2014

Ruskin, yeni yapılan binaların gerçek bir mükemmellik -orta çağ yapıları gibi- elde edebilmelerini hatıradaya yer etme gücüne, yani anılaşmasına bağlamaktadır. Bunu baz alarak güncel mimarinin içermesi gereken iki özellik tanımlamaktadır; tarihe geçecek şekilde mimarlık icra etmek ve eski çağlardan günümüze ulaşmış olan eserleri en değerli miras kabul ederek korumak.

Bahsedilen değerler doğrultusunda Ruskin'in, restorasyon müdahalesini yapıyla asla bir arada düşünemediği görülmektedir. Onun için bu bir yalanın uygulanması ve insanların kandırılmasıdır. Hatta romantik üslubuyla, "bir cesedin modelini yapmak gibi bir binanın modelini yapabilirsiniz ancak eski bina yok edilmiştir" demektedir.¹⁹ Restorasyonu bir sahtekarlık olarak görmesinin yanında, binalar eğer yıkılmaya yüz tutmuşsa onların kaybedilmesinin dahi restore edilmesinden daha dürüst bir eylem olduğunu savunmaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki dönemi bağlamında düşünüldüğünde restorasyon kavramı Ruskin için, Viollet-le-Duc ve "üslup birliği" ya da "stilistik rekonpozisyon" diye adlandırılan yaklaşımları temel alan kişilerin çalışmalarını tariflemektedir. Ruskin için binaların henüz iyi durumdayken ve içinde yaşanırken bakımının yapılması oldukça elzemdir. Estetik kaygıları bile bir kenara bırakarak bir yapının ayakta kalabilmesi için her türlü müdahalenin yapılabileceğini söylemektedir. Bu düşüncesi "koltuk değneği kaybedilen uzuvdan daha iyidir"²⁰ sözüyle de anlaşılabilir.

Eski zamandan günümüze ulaşmış yapılar Ruskin için bize ait değildir, bir kısmı inşa edenlere ama çoğunlukla gelecek nesillere aittir ve kendi inşa ettiğimiz yapıları yıkabilmekteki özgürlüğü bu miras yapılarına gösteremeyeceğimiz düşüncesindedir.

¹⁹ Ruskin, 1988, 254.

²⁰ Ruskin 1988, 255.

Ruskin için dönemindeki en sorunlu gelişmelerden biri demir kullanımı ve tren yollarıdır. Onlarla birlikte yoğunlaşan kentleşme ve nüfus artışı, Ruskin için tehdit kategorisindedir. "Planlanmış kareler, çitlerle çevrilmiş ekili alanlarda yürüyüş, gösterişli sokaklar veya açık rıhtımlar için antik mimariden vazgeçmeyin. Bir şehrin gururu bunlarda değildir."²¹

Günümüzde Ruskin

Ruskin'in öncüsü olduğu anti-restorasyon kuramı günümüzdeki bilimsel çalışmaların öneminin anlaşılması için itici güç, başlangıç olmuştur. Eserlerinin farklı dillere çevrilmesi ve Avrupa genelinde de ses getirmesiyle birlikte, günümüzde evrensel olarak kabul görmüş modern koruma anlayışı "sentez"inde İngiliz konservasyon anlayışının etkileri çok fazladır. Bu sentez; İtalya'daki koruma teorisi, Fransız restorasyon ilkeleri, restorasyon değil "koruma" üzerine yoğunlaşan Alman historisizmi ve İngiliz konservasyon anlayışından oluşmaktadır.²²

Ruskin'in eserlerinde şiddetle savunduğu orta çağda kullanılan mimari bezeme formlarının tekrarlanamayacağı düşüncesi günümüzde genel geçer ilke olarak kabul edilmiştir. Geçmişten gelen değerlerin korunması ve belgelenmesi üzerine yapılan çalışmalarda Ruskin'in prensipleri ve özellikle hafıza ile ilgili düşünceleri yeni düşünürlere kapılar açmaktadır.²³

Güzellik ve estetik kavramlarını mimari bakış açısıyla sorgulamak için öncelikle Ruskin'in tanımladığı ve gönülden de bağlılık duyduğu gotik eserlere, onun gözüyle bakabilmek çoğu kesim için bir gerekliliktir.²⁴

Günümüzde korumadaki spiritüel değerler, "yapının aurası" gibi tanımlamalar, yapıya değer katan bir kavram olarak anılar, bunların felsefe ve inanç düzleminde yeniden ele alınması ve koruma kuramına yeniden girmesi de Ruskin'in tasvir ettiği miras kavramı ile bire bir örtüşmektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı

"John Ruskin ve Yedi Yol Gösterici Işıktan "Bellek"" başlıklı makalemiz ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur ve yazarlar arasında da herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Ballantyne, A. 2015, *John Ruskin*, Londra: Reaktion Books Ltd.
- Birch, D. 2002, *Ruskin and Gender*, İngiltere: Palgrave Macmillan.
- Collingwood, W. G. 1911, *The Life of John Ruskin*, Londra: Methuen.
- Cooper, S. F. 2010, *The Model Wife: The Passionate Lives of Effie, Ruskin and Millais*, Londra.
- Cosgrove, D. 1979, "John Ruskin and the Geographical Imagination", *Geographical Review*, 69/ 1, 43-62.

²¹ Ruskin 1988, 257.

²² Ersen 2010, 58.

²³ Payne-McAlpine 2006, 77-80.

²⁴ van Bergeijk 2012, 293-298.

- Ersen, A. 2010 “John Ruskin (1819 – 1900) ve Konservasyon Hareketi.”, *Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi*, 1/6, 53-60.
- Ghandi, Mo.-Ghandi, Ma. 1927, *The Story of My Experiments with Truth*, Hindistan.
- Leight, M. 2000, ““Ruskin, Turner and the Pre-Raphaelites’ Sergisi, Tate Britain””, *İnceleme Yazısı*.
- Payne, W.-McAlpine, K. 2006, “Burnishing the Lamp of Memory: Documentation and Preservation in the Digital Age”, *New Review of Information Networking*, 12:1-2, 77-80.
- Ruskin, J. 1849, *The Seven Lamps of the Architecture*, New York: John Wiley.
- Ruskin, 1888, J. *Proserpina*, New York: J. J. Little & Co.
- Ruskin, J. 1988, *The Seven Lamps of the Architecture*, Londra: Century Hutchinson.
- Ruskin, J. 2004, *Modern Ressamlar III*, Haz. Dinah Birch, Oxford.
- Ruskin, J. 2009, *The Works of John Ruskin; Vol. VIII The Seven Lamps of Architecture*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Ruskin, J. 2016, *Modern Ressamlar*, Çev., Nesli Türk, İstanbul: Corpus Yayınları.
- Slocombe, M. “The SPAB Approach to the Conservation & Care of Old Buildings.”
- Van Bergeijk, H. 2012, “The Sympathy of Things. Ruskin and the Ecology of Design.” *The Journal of Architecture*, 17: 2, 293-298.

Resim Kaynakça

- Resim 2.** 15. yüzyılda inşa edilen Palazzo Contarini-Fasan, The J. Paul Getty Museum, 1870 – 1880, <https://artsandculture.google.com/asset/palazzo-contarini-fasan-venice-carlo-naya/KgG3MCA8NFssqQ>, Erişim tarihi: (16.03.2022).
- Resim 3.** Palazzo Contarini-Fasan, Moroder, W. 2010, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Palazzo_Contarini_Fasan_Canal_Grande_Venezia.jpg, Erişim tarihi: (16.03.2022).
- Resim 4.** Casa Pigafetta, Schmidt, O. 1896, <http://www.kulturpool.at/plugins/kulturpool/showitem.action?itemId=4295578524&kupoContext=default>, Erişim tarihi: (16.03.2022).
- Resim 5.** Casa Pigafetta, Khirman, V. 2010, <https://www.shutterstock.com/image-photo/casa-pigafetta-vicenza-2164218>, Erişim tarihi: (16.03.2022).